

När svenska ord flyttar utomlands

Berättelse

När du lär dig svenska märker du snart att många ord liknar ord i andra språk. Det beror på att språk lånar ord av varandra. Ett ord som ett språk har tagit från ett annat språk kallas ett lånord. Oftast är det svenskan som lånar in ord, till exempel många nya ord från engelskan. Men ibland går det åt andra hållet, och då lånas ett svenskt ord ut till världen. Enligt Institutet för språk och folkminnen (Isof) är “ombudsman” och “smörgåsbord” två av de mest kända exemplen.

En ombudsman är en person som hjälper människor med klagomål och tar tillvara deras rättigheter, till exempel gentemot en myndighet eller ett företag. Ordet kommer från ett gammalt svenskt ord, “umbuds man”, som betyder ungefär ombud eller representant. Det kom in i engelskan i slutet av 1800-talet. Enligt Isof byggde England på 1960-talet upp ett liknande system och valde att behålla det svenska namnet. I dag finns ordet i flera språk, bland annat engelska och tyska. Ofta behåller man det i original i stället för att översätta det.

Ett smörgåsbord är ett bord med många olika rätter som man väljer fritt från. I Sverige är julbordet ett känt exempel. Enligt Oxford English Dictionary har ordet funnits i engelskan sedan slutet av 1800-talet, där det stavas “smorgasbord”. Det intressanta är att ordet på engelska också kan användas bildligt, om ett stort utbud av olika saker. Man kan till exempel säga “a smorgasbord of options”, alltså ett smörgåsbord av valmöjligheter.

Ett tredje ord är “lagom”, som betyder ungefär “varken för mycket eller för lite, precis rätt”. Det sägs ofta att “lagom” är helt unikt för svenskan, men det är en myt. Enligt Isof och språkvetaren Mikael Parkvall finns liknande ord i andra språk, bland annat i norskan. Ordet har fått viss uppmärksamhet ute i världen, mest genom livsstilsböcker, ungefär som danskans “hygge”. Men man ska inte överdriva: “lagom” har inte blivit ett vanligt vardagsord på engelska.

Det finns också nyare ord som spridit sig genom så kallade översättningslån. Då översätter man ordet del för del. Svenskans “flygskam” har blivit “flight shame” på engelska, “Flugscham” på tyska och “honte de prendre l’avion” på franska. Ordet “döstäda” har på engelska blivit “death cleaning”. Att ord kan resa mellan språk visar hur länder och kulturer hela tiden påverkar varandra.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
lånord	ett ord som ett språk har tagit från ett annat språk
låna ut	ge ett ord vidare till ett annat språk
ombudsman	en person som hjälper människor med klagomål och deras rättigheter
ta tillvara	se till att något inte går förlorat; skydda eller försvara
myndighet	en del av staten som styr eller sköter något

ORD	FÖRKLARING
utbud	många olika saker att välja mellan
bildligt	när ett ord används i en annan, överförd betydelse
myt	en spridd uppfattning som många tror på men som inte stämmer
livsstilsbok	en bok om hur man kan leva och må bättre
översättningslån	ett ord som lånas in genom att man översätter det del för del

Läsförståelsefrågor

1. Vad är skillnaden mellan att låna in och att låna ut ord?
 1. Att låna in betyder att ge ord till andra språk.
 2. Att låna in betyder att ta ord från ett annat språk, att låna ut betyder att ge ord vidare till andra språk.
 3. Det är ingen skillnad alls.
2. Vad gör en ombudsman enligt texten?
 1. Lagar mat på ett julbord.
 2. Hjälper människor med klagomål och tar tillvara deras rättigheter.
 3. Bestämmer vilka ord som är lånord.
3. Vad har hänt med ordet "smörgåsbord" i engelskan?
 1. Det har försvunnit helt.
 2. Det kan också användas bildligt, om ett stort utbud av olika saker.
 3. Det betyder numera bara julmat.
4. Vad säger texten om påståendet att "lagom" är unikt för svenskan?
 1. Det är helt sant och bevisat.
 2. Det är en myt; liknande ord finns i andra språk, bland annat norskan.
 3. Ordet kommer egentligen från engelskan.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Ordet "ombudsman" kom in i engelskan i slutet av 1800-talet.
 2. Ordet "ombudsman" översätts alltid till andra språk.
 3. "Lagom" har blivit ett vanligt vardagsord på engelska.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. "Flygskam" har på tyska blivit "Flugscham".
 2. Ett smörgåsbord är ett bord med många rätter som man väljer fritt från.
 3. "Döstäda" är det vanligaste svenska ordet i engelskan.
7. Texten säger att man "ofta behåller ordet ombudsman i original i stället för att översätta det".
Varför tror du att man gör så?
8. Texten skriver "det sägs ofta att lagom är unikt för svenskan, men det är en myt". Vad vill texten visa med de orden?

Diskussionsfrågor

- Känner du till ord från ditt modersmål som andra språk har lånat? Berätta om ett.

- Texten beskriver ett smörgåsbord, där man väljer fritt från många rätter. Finns det något liknande sätt att äta tillsammans där du kommer ifrån?
- Varför tror du att vissa ord, som “lagom”, känns svåra att översätta? Är det verkligen omöjligt?
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv ett ord eller ett uttryck från ditt språk som du tycker säger något viktigt om hur människor lever eller tänker där du kommer ifrån. Förklara vad ordet betyder och när man använder det.